

גניבת דעת

מצוות בן אדם לחבירו

בראשית פרק לא פסוק כ
ויגנב יעקב את לב לבן הארמי על בלי הגיד לו כי ברח הוא:

בראשית פרק לא פסוק כו
ויאמר לבן ליעקב מה עשית ותגנב את לבבי ותנהג את בנתי כשביות חרב:

ויקרא פרק יט פסוק יא
לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו:

תוספתא מסכת בבא קמא (ליברמן) פרק ז הלכה ח
שבעה גנבין הן הראשון שבכולם גונב דעת הבריות והמסרב בחבירו לאורחו ואין בלבו לקרותו והמרבה לו בתקרובת ויודע לו שאינו מקבל והמפתח לו החביות שמכורות לחנוני והמעויל במידות והמשקר במשקלות והמערב את הנידה בתלתן ואת החומץ בשמן אע"פ שאמרו אין השמן מקבל דלוס לפיכך מושחין בו את המלכים ולא עוד אלא שמעלין עליו שאילו היה יכול לגנוב דעת העליונה היה גונב שכל הגונב דעת הבריות נקרא גנב שנ' ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל מי גדול גונב או ניגנב הוי או' ניגנב שידוע שגנב ושותק

שבעה גנבים הם הראשון שבכולם גונב דעת הבריות המסרב בחבירו לאורחו ואין בלבו לקראותו המרבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל המפתח לו החביות המכורות לחנוני המעויל במידות המשקר במשקלות והמערב את הגידה בתלתן ואת החומץ בשמן אף על פי שאמרו אין השמן מקבל כלום לפיכך מושחין בו את המלכים ולא עוד אלא שמעלין עליו שאילו היה יכול לגנוב דעת העליונה וגונב שכל הגונב דעת הבריות נקרא גנב שנ' ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל מי גדול גונב או ניגנב הוי או' ניגנב שידוע שגנב ושחק:

תוספתא מסכת מגילה (ליברמן) פרק א הלכה ה
מגבית פורים לפורים ומגבית העיר לאותה העיר אין מדקדקין במגבית פורים אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלין אותן והמותר אל יפול לכיס של צדקה ר' ליעזר או' מגבית פורים אל יעשה ממנו עני רצועה לסנדלו ר' מאיר או' הלוח מעות מחבירו ליקח בהן פירות אל יקח בהן כלים כלים אל יקח בהן פירות מפני שגונב דעת מלוה ר' שמעון בן לעזר או' משם ר' מאיר הלוח מעות מחבירו ליקח בהן חלוק אל יקח בהן טלת טלת אל יקח בהן חלוק מפני שגונב דעת מלוה

מגבית פורים לפורים במגבית העיר לאותה העיר אין מדקדקין במגבית פורים אבל לוקחין את העגלים ושוחטין ואוכלין והמותר אל יפול לכיס של צדקה ר' אלעזר או' מגבית פורים אל יעשה מהן עני רצועה לסנדלו ר' מאיר או' הלוח מעות לחבירו ליקח בהן פירות ולקח בהם כלים כלים ולקח בהן פירות אסור מפני שגונב דעת המלוה ר' שמעון בן אלעזר או' משום ר' מאיר הלוח מעות לחבירו ליקח בהן חלוק לא יקח בהם טלית טלית לא יקח בהן חלוק מפני שגונב דעת המלוה:

תלמוד בבלי מסכת חולין דף צד עמוד א

ואי בעית אימא משום דקא גניב ליה לדעתיה דאמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים

והא דשמואל לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דשמואל הוה קא עבר במברא א"ל לשמעיה פייסיה למבוריה פייסיה ואיקפד מ"ט איקפד

אמר אביי תרנגולת טרפה הואי ויהבה ניהליה במר דשחוטה רבא אמר אנפקא אמר ליה לאשקויי ואשקייא חמרא מזיגא וכי מכללא מאי

למ"ד טרפה הואי א"ל אמאי תשהא איסורא

למ"ד אנפקא א"ל לאשקויי אנפקא חייא משמע

תניא היה ר' מאיר אומר אל יסרהב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל ולא יפתח לו חביות המכורות לחנוני אא"כ הודיעו ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן ואם בשביל כבודו מותר

איני והא עולא איקלע לבי רב יהודה פתח לו חביות המכורות לחנוני אודועי אודעיה ואיבעית אימא שאני עולא דחביב ליה לרב יהודה דבלאו הכי נמי פתוחי מפתח ליה

רש"י מסכת חולין דף צד עמוד א

ואיבעית אימא - טעמא דמתני' דאמר חתוכה לא לישדר עם גידה.

משום דגונב דעתו - דעובד כוכבים כסבור שישראל זה אוהבו מאד שתקנה וטרח בה ליטול גידה עד שנראית לעצמו ואח"כ נתנה לו והוא לא נטלו ונמצא מחזיק לו טובה חנם.

פייסיה למבוריה - תן שכרו לבעל המעבורת.

מברא - ספינה רחבה שעוברין בה את הנהר.

במר דשחוטה - בחילוף שחוטה בחזקת שחוטה וחבירו בבכורות (דף ל) ההוא טבחא דמזבין תרבא דאטמא במר דכנתא ולי נראה דלשון תמורה הוא דהאי דטרפה לאו דוקא דטרפה בשחוטה לא מיחלפא אלא כלומר טרפה שחוטה נתן לו במר דכשרה שחוטה.

ואשקייא חמרא מזיגא - והעובד כוכבים סבור שהיין חי.

וכי מכללא מאי - מה לנו אי איתמר מכלל אי בפירוש הא מהא כללא שפיר שמעינן ואמאי אשמעינן גמרא דלאו בפירוש איתמר ומה יש לנו לגמגם בכלל זה.

למ"ד טרפה הואי - איכא למימר דלאו משום גניבות דעת איקפיד אלא משום דאשהייה גביה עד השתא.

אנפקא חייא משמע - משום יקרא דידיה איקפיד שעבר על דבריו.

לא יסרהב - לא יפציר בו הואיל ויודע שלא יעשה משום דגונב דעתו להחזיק לו טובה בחנם כסבור שמן הלב מסרהב לו כן.

ולא יפתח לו כו' - כל חביותיהם מגופות היו וכשבא אדם חשוב אצלו פותח לו חבית להשקותו יין חזק ואם מכר חבית לחנוני שלמה ועדיין היא אצלו לא יפתחנה לאורח הבא לו מפני שגונב לבו להחזיק לו טובה חנם כסבור זה הפסד גדול נפסד ע"י שהרי תשאר חבית זו חסרה ותתקלקל יינה וזה ימסרנה מיד לחנוני שימכרנה לו.

אא"כ הודיעו - מכרתיה לחנוני ואיני נפסד.

לא יביא לו פך ריקן ויאמר לו סוך שמן - מפני שיודע בו שאינו סך וגונב דעתו כסבור שיש בו שמן.

ואם בשביל כבודו - של אורח להודיע לבריות שחביב הוא עליו מותר.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף צד עמוד ב

כי הא דמר זוטרא בריה דרב נחמן הוה קאזיל מסיכרא לבי מחוזא ורבא ורב ספרא הוה קא אתו לסיכרא פגעו אהדדי הוה סבר לאפיה הוה דקאתו

אמר להו למה להו לרבנן דטרורח ואתו כולי האי

א"ל רב ספרא אנן לא הוה ידעינן דקאתי מר אי הוה ידעינן טפי הוה טרחינן

א"ל רבא מ"ט אמרת ליה הכי דאחלישתיה לדעתיה

א"ל והא קא מטעינן ליה איהו הוה דקא מטעי נפשיה

רש"י מסכת חולין דף צד עמוד ב

הוה אתו לסיכרא פגעו אהדדי - וכסבור מר זוטרא שלקראתו יצאו.

כולי האי - יצאתם יותר מדאי.

לא הוה ידעינן - ולעשות עסקינו ולילך למקום אחר יצאנו.
דאחלישתיה לדעתיה - שהיה סבור תחלה שכבדנוהו.
והא קמטעינן ליה - אם לא הייתי מגלהו היה מחזיק לנו טובה חנם.
איהו הוא דמטעי אנפשיה - אחרי שאנו לא אמרנו לו לקראתך יצאנו.

תוספות מסכת חולין דף צד עמוד א

טרפה הואי ויהבה ניהליה במר דשחוטה - וא"ת לעולם אימא לך דמותר לגנוב דעתו של עובד כוכבים ואיקפד משום דאמר לו לעובד כוכבים שחוטה היא ואיכא למיגזר שמא יתננה לו בפני ישראל ויקנה ממנו וי"ל דמ"מ איכא למידק מיניה דאסור לגנוב דעתו דאי שרי ליכא למיחש שמא יקנה ממנו ישראל דחוש דלגנוב דעתו של עובד כוכבים אומר כן.

תוספות מסכת חולין דף צד עמוד ב

אינהו דקא מטעו אנפשייהו כי הא - פי' בקונטרס והא דקתני לעיל מפני שמטעהו במוכר לו בחזקת שחוטה וכן הפותח חביות המכורות לחנוני כשאומר לו בשבילך אני פותחן דודאי גונב דעתו ואין נראה דהא אלא אם כן הודיעו קתני דמשמע אפילו בסתם אסור ולא שרי אלא בכה"ג ועוד דמאי פריך מרב יהודה דפתח ליה לעולא דהא ודאי שלא היה מטעהו רב יהודה לומר לו בשבילך אני פותחן לכך נראה דהתם בסתם ואסור משום דאין לאורח לאסוקי אדעתיה דמכורות לחנוני אבל הכא איבעי [להו] לאסוקי אדעתיהו דטרפה היא ומר זוטרא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שלא לקראתו היו באים אלא לצורך עצמם.

והא קא מטעינן ליה - וא"ת והא אין זה טעות כיון דבלאו הכי היו באים לכבודו כדקאמר ליה טפי הוה טרחנא דכה"ג אמרינן לעיל שאני עולא דחביב ליה לרב יהודה וי"ל דלא דמי כלל דלעיל נהי דליכא פסידא כל כך במה שפותחן כיון שהיו מכורות לחנוני מ"מ בעבורו פתחן וכיון דאפילו לא היו מכורות היה פותחן בעבורו לא הוצרך להודיעו כלל אבל הכא לא באו כלל בעבורו.

רא"ש מסכת חולין פרק ז סימן יח

יח ואי בעית אימא משום דגונב ליה דעתיה דעובד כוכבים דסבור שישראל זה אוהבו מאוד דאחר שטרח בה ותקנה לו עד שראויה לו שלחה לו ואמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עובד כוכבים. ושינוייה קמא עיקר דהא אביי מוקי ברייתא דלקמן דתני בה ובעובד כוכבים בין שלימה ובין חתוכה אין צריך ליטול במקום שאין מכריזין ורבא מוקי לה במקום שמכריזין וכשהכריזו ולא חיישינן במתנה שמא יתננה לו בפני ישראל וגם לא חיישינן במתנה לגנבת דעת. וההיא דשמואל דפייסיה למבורי. (לא) כמין מכר היה. וא"כ הני אמוראי בתראי מתרצי מתניתין כשינוייה קמא כי היכי דלא תפלוג מתניתין אברייתא ורבינו תם תירץ דהא דחיישינן לגנבת דעת ולשמא יתננה לו במתנה בפני ישראל היינו היכא דאמר ישראל לעובד כוכבים שהיא כשירה ומנוקרת אבל בסתם לא חיישינן. תניא היה ר"מ אומר אל יסרב אדם בחבירו שיאכל אצלו ויודע בו שאין סועד ואל ירבה לו בתקרובת ויודע בו שלא יקבל ואל יפתח לו חביות מכורות לחנוני אלא א"כ הודיעו. אבל בסתם לא. ואע"ג דלא א"ל שבשבילו הוא פותחם איכא גנבת דעת. דממילא הוא סבור דשבבילו הוא פותחו דלא מסיק אדעתיה שמכרם לחנוני. ולא דמי להא דלקמן מר זוטרא בריה דרב נחמן דקאזיל מסיכרא למחוזא דקאמר רבא איהו דקמטעי לנפשיה דהתם איבעי ליה למר זוטרא לאסוקי אדעתיה דלא יצאו לקראתו דמנא ליה דיידעו בביתא ודלא כרש"י שפירש דהא דאמר לא יפתח לו חביות הפתוחות לחנוני דמיירי באומר לו בשבילך אני פותחם. חדא דאלא א"כ הודיעו לא משמע הכי ועוד מאי פריך מרב יהודה שפתח לעולא חביות המכורות לחנוני וכי ס"ד למימר דרב יהודה היה משקר לעולא. אלא אפילו בסתם אסור אלא א"כ הודיעו. ולא דמי לנפל בשרא לבני חילא. דהתם ודאי איבעי להו למידע כיון דמכריזים דטריפה הוא וליכא גנבת דעת. ולא יאמר לו סוד שמן מפך ריקם. ואם בשבל כבודו מותר:

ת"ר לא ילך אדם לבית האבל ובידו לגין המתקשקש. ולא ימלאנו מים מפני שמתעהו. ואם יש שם חבר עיר מותר:

ת"ר לא ימכור אדם לחבירו סנדל של מתה בכלל שחוטה. מפני שני דברים. אחד מפני שמתעהו ואחד מפני הסכנה. ולא ישלח אדם לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה. ומעשה באחד ששיגר לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה והלך וזימן עליה אורחים ומצאו של יין וחנק את עצמו. ואין האורחין רשאים לטול ממה שלפניהם וליתן לבנו או לבתו של בעל הבית אא"כ נטלו רשות מבעה"ב. ומעשה אחד שזימן אורחים בשני בצורת ונתן לפניהם שלשה ביצים. בא בנו של בעה"ב. נטל כל אחד מחלקו ונתן לבנו של בעה"ב בא אביו של תינוק ומצאו שהיה עוזק אחת בפיו ושנים בשתי ידיו. חבטו בקרקע ומת. כיון שראתה אמו כך עלתה על הגג ונפלה ומתה. אף הוא עלה לגג ונפל ומת אמר רבי אליעזר בן יעקב על דבר זה נהרגו שלשה נפשות מישראל:

רמב"ם הלכות דעות פרק ב הלכה ו

אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי, כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטה, ולא מנעל של מתה במקום מנעל של שחוטה, ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח וכן כל כיוצא בו, ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות.

רמב"ם הלכות מכירה פרק יח הלכה א
אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל שויס בדבר זה, היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח, ואפילו לגנוב דעת הבריות בדברים אסור.

אנציקלופדיה תלמודית, ד"ה "גניבת דעת"

גְּבִיַת דַּעַת.

איסור הטעיית חברו, לחשוב שעושה לו טובה, ואינו כן.

אסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעת גוי, והוא שמתעה את חברו לומר כי עשה לו טובה ולא עשה². ואפילו בדברים בלכד אסור לגנוב דעת הבריות³. האיסור הוא מן התורה⁴, והוא בכלל הלאו של לא תגנבו⁵, שגונב דעת הבריות נקרא גנב, שנאמר: ותגנב את לבב⁶, ונאמר: ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל⁷, ואף על פי שלא מצינו גנבה סתם על גנבת דעת, אלא לשון גנבת לב, כאן נכתב לא תגנבו סתם לכלול אף גנבת ממון⁸. וכן אמרו: שבעה גנבים הם, הראשון

1 שמואל חולין צד א: רמב"ם דעות פ"ב ה"ו ומכירה פי"ח ה"א: טוש"ע חו"מ רכח ו. 2 שערי תשובה לרבנו יונה שער נ סי' קפד. 3 רמב"ם מכירה שם. 4 ריטב"א חולין שם בשם בעלי התוס': יראים השלם סי' קכד: קרית ספר מכירה פי"ח. וכ"מ בסמ"ג לאוין קנה. 5 ויקרא יט יב. ריטב"א ויראים וסמ"ג שם. 6 בראשית לא כו, ובתרגום יונה שם: ונגבת דעתי, וכו' שם בפסוק כ. 7 שמואל ב טו ו. סמ"ג שם. 8 ריטב"א שם. ולכאורה מצינו גם גנבה סתם על גנבת דעת בבראשית לא כז ותגנב אותי ופרש"י גנבת את דעתי, וכמשי"כ בפסוק הקודם ותגנב את לבבי. 9 ביראים השלם שם ובסמ"ג שם הני' שלשה, ועי' תוספת ראשונים לר"ש ליברמן שם שהנכון שבעה. 10 מכילתא

שבכולם גונב דעת הבריות¹⁰. ואף איסור גנבת דעת הגוי הוא מן התורה, שלא תגנבו סתם נאמר, ואף על פי שבסוף אותו פסוק כתוב בעמיתו. אינו מוסב על לא תגנבו, שאינו מחוקי הלשון, שאם כן היה לו לומר: מעמיתו, ועוד שלא תגנבו הוא בטעם אתנחתא להפסיק הענין¹¹. ויש שכתבו שאיסור גנבת דעת אינו אלא מדרבנן¹².

אפילו מלה אחת של גנבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור¹³. והחטא של גנבת דעת חמור אצל חכמים יותר מן הגול, כי שפת שקר אשמה רבה, וגדרי האמת הוא מיסודי הנפש¹⁴.

לא ימנור אדם לחברו סנדל של עור בהמה מתה בחזקת שהיא של שחוטתו, מפני שמתעהו¹⁵. שנגבת דעת היא זו¹⁶, שעור הנבלה אינו חזק כל כך ונמצא מטעהו¹⁷, ואפילו שאין לו הפסד ממון, כגון שלקח ממנו כשיווי עור של נבלה¹⁸. ועוד אמרו מעם שני מפני הסכנה¹⁹, שמא מתה מחמת נשיכת נחש והארס נבלע בעור²⁰. ועכשיו שאין נחשים מצויים בימינו²¹, אין האיסור אלא משום גנבת דעת²².

וכן כל מקח שהיה בו מום ואין שם שום חסרון ממון, באופן שאין בו משום מקח"טעות*, צריך להודיע לדוקה, מפני שהוא בכלל גנבת דעת²³. לא ימנור לנכרי טרפה שחוטתו במקום כשרה שחוטתו²⁴, או נבלה שנתבלה בשחיטה בחזקת שחוטתו כשרה²⁵, אף על פי שהנבלה אצלו כשחוטתו²⁶ ולא יגיע הפסד לנכרי²⁷, לפי שמחזיק לו טובה בהנמ²⁸. ואין חוששים לגנבת דעת אלא

משפטים פי"ג: תוספתא ב"ק פ"ו, והביאו הריטב"א וסמ"ג שם, ובריטב"א שם הני': גדול שבכולם כו'. 11 ריטב"א שם; סמ"ג שם. וע"ע נול הגוי. 12 סמ"ק סי' רסא: ב"ח חו"מ שם; ס' קובץ על הרמב"ם דעות שם בשם י"א. ועי' שו"ע הרב אל' אונאה סי"ב. 13 רמב"ם דעות שם. 14 שערי תשובה לרבנו יונה סי' קפד. 15 ברייתא בחולין צד א: רמב"ם דעות שם; טוש"ע שם ח. 16 רמב"ם שם, ועי' רש"י לעיל שם ב"ח שמתעהו. 17 רמב"ם שם; רש"י שם; ב"ח שם; סמ"ע ס"ק יב. 18 ב"ח שם. 19 ברייתא בגמ' שם. 20 רש"י. והרמב"ם השמיט מעם זה. 21 ע"ע גלוי: בזמן הזה. 22 ב"ח שם. 23 טוש"ע שם, וכפי' רברי חסודות לרא"ש חולין שם אות פ לר' תמור וסמ"ע ס"ק ז בפ"י ר' השו"ע שם. ועי' רמב"ם מכירה פי"ח ה"א, ויש יתכן שמוסב על אסור לרמות עו"ש. ועי' שו"ת הריב"ש סי' תנ בכמר בני מעיים של בהמה שנתבלה בשחיטתה ואסור שהיא טרפה והסיק שאין זה מקח טעות אבל יש כאן גנבת דעת אם המוכר ידע ברבר ונתנויו לרמותו. 24 אב"י חולין שם ורש"י ד"ה כמר. 25 רמב"ם דעות שם ומכירה פי"ח ה"ג: נבלה, וכפי' ב"ח חו"מ שם, ועי"ש שמפרש כן גם ברש"י; טוש"ע חו"מ שם ויו"ד סו"ס ק"ו. 26 רמב"ם מכירה שם. 27 שו"ע הרב אונאה סי"ב. 28 ב"ח שם. ועי' פרישה אות ו שכ'

אם כן אמר לו בפירוש שהיא שחוטת כשרה³⁹, אם מפני שכל נגבת דעת אינה אסורה אלא אם כן אמר לו בפירוש, אבל בסתם הרי הוא כמטעה את עצמו ומתור⁴⁰, או לפי שכאן, בטרפה, היה לו להנכרי להעלות על הדעת שטרפה הוא⁴¹, ולכן כשמכריום למכור בשר לבני חילות יש להם לחשוב שלא לחנם מכריום על הבשר הזה להם, אלא מפני שהוא טרפה, ואין צריך להכריז שהוא בשר טרפה⁴². ויש מהראשונים סוברים שאפילו בסתם, כל שלא פירש לו שהיא אינה שחוטת כשרה, הרי זו נגבת דעת⁴³.

וכל זה במוכר לו, אבל בנותן לו מתנה טרפה ונבלה במקום שחוטת, נחלקו ראשונים: יש אומרים שהדבר תלוי במחלוקת אמוראים אם יש בזה משום נגבת דעת⁴⁴ לנכרי⁴⁵, ויש סוברים שאף במתנה חוששים לדברי הכל, ואף במתנה אין לחלק בין ישראל לנכרי⁴⁶. ולפיכך לא ישלח אדם דורון לנכרי ירך שניד הגשה בתוכה, אם הירך חתוכה ובלתי שלמה, מפני שגונב דעתו של הנכרי⁴⁷, שכסבור הוא שישאל זה אהבו מאד, שתקנה וטרח בה ליטול גידה עד שנראית לעצמו ואחר כך נתנה לו, והוא לא נטלו ונמצא מחויק לו טובה בחנם⁴⁸. אסור לנגוב דעת הבריות בדברים שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה⁴⁹. כיצד, לא יסרהב — יפציר — אדם בחברו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד⁵⁰, ואילו היה סועד לא היה מפציר בו⁵¹, שגונב דעתו להחויק לו טובה בחנם, שכסבור הוא מן הלב הוא מסרהב כן⁵². ודוקא כשמפציר בו הרבה שלא כנהוג הוא שאסור, אבל לומר לו פעם אחת ושתים בא אכיל עמי מותר, ואדרבה, אם לא ידבר עמו כן,

יתבוזה חברו, שהרואים יאמרו מפני שפלוטו אינו מכברו לומר לו בא אכיל עמי⁵³. וכן נוהגים⁵⁴. וכן לא ירבה בתקרובת — מתנות — ויודע בו שאינו מקבל⁵⁵.

וכן לא יפתח לו חביות שהן מכורות לחנוני, אלא אם כן הודיעו⁵⁶, שכל חביותיהם מנופות היו, וזה מכר חבית שלמה לחנוני ועדיין היא אצלו, ולא יפתחנה לאורח הבא אליו, מפני שגונב לבו להחויק לו טובה חנם, שפתח בשבילו את החבית כדי להשקותו יין חזק, כדרך שעושים בשביל אדם חשוב, וכסבור זה הפסד גדול נפסד על ידי, שהרי תישאר חבית זו חסרה ותתקלקל, וזה ימסרנה מיד לחנוני שימכרנה לו, ולפיכך צריך להודיעו מכרתיה כבר לחנוני ואינו נפסד⁵⁷, או שהחביות כבר נפתחו בשביל החנוני וזה מראה לפני האורח כאילו פותחה עתה בשבילו⁵⁸. ויש מפרשים לא באורח, אלא שגם השני בא לקנות ומבקש ממנו מכור לי מאותה חבית, לא יאמר לו אם לא בשביל אהבתך לא הייתי פותחה, ובאמת כבר מכורה החבית לחנוני, והחנוני עומד לפתחה ולמכרה מיד⁵⁹. יש מהראשונים סוברים שאין האיסור אלא אם כן אמר לו בפירוש שפותח בשבילו, אבל בסתם מותר, ואם האורח חושב שפתח בשבילו אינו אלא מטעה את עצמו⁶⁰, ויש סוברים שאפילו בסתם אסור, כל שאינו אומר לו בפירוש שלא בשבילו הוא פותח, שאין לו לזה להעלות על הדעת שמכרה לחנוני — או שכבר היתה פתוחה⁶¹ — וממילא הוא סבור שבשבילו פתחה⁶².

כל דבר שהיה לו לחברו להעלות על דעתו שלא נעשה הדבר בשבילו או לטובתו, אין בזה

שהנבלה אינה טובה ואינה כריאה לגוף כשחוטת, וצ"ב שא"כ הרי זו נגבת מסווג וסקה טעות, ועוד שאם נתנבלה בשחיטה סח נ"ס לגוף. 29 רש"י שם ב ד"ה אינהו; תוס' שם ב ד"ה אמר בשם ר"ת וד"ה אינהו; רא"ש שם סו' יח; רשב"א שם למסקנתו בד"ה ונמצא. 30 רש"י שם. 31 תוס' שם. 32 רמב"ן שם, ע"פ הסוגיא שם. 33 רשב"א חולין שם ד"ה ולמכור וד"ה ונמצא לשיטת רש"י ותר"ף, וכ"ה ברש"י שם סוף ע"ה אין סוכרין, וכ"כ בריטב"א ברעת רש"י, ועי' בראש יוסף שעמד על סתירת דברי רש"י מכאן למש"כ בע"ב ד"ה אינהו. 34 תוס' שם ב ד"ה אמר ורא"ש שם ורשב"א שם ד"ה והא וד"ה אבל וד"ה ובסקום לשיטת רש"י וריטב"א שם ד"ה אמר אכיל שלי' ב בנמ' שם א סכואר שגם בשולח דורון יש משום נגבת דעת ולאכילי ורבא ורב אשי שם ב במתנה אין חוששים, ועי' יש"ש חולין שם סו' יט לדעה א. 35 עי' רשב"א שם ד"ה והא ויש"ש שם לדעה זו, ועי' ראש יוסף שם ד"ה יתבה שכן מוכח מכריותות שאל יסרהב ופותח חבית לחלו. 36 רא"ש בשם ר"ת ולשאל יתננה במתנה כו', ועי' תוס' שם ד"ה אמר ורשב"א שם ד"ה וסיוהו; ריטב"א שם ד"ה כדאמר אלא ששם כ"כ

לדעת שמואל; יש"ש שם לר' הרי"ף והרמב"ם וסמ"ג. ועי' רשב"א שם ד"ה ולמכור וד"ה נמצא שצידר כן גם לר' רש"י וצ"ב. 37 תו' ב בנמ' שם א. 38 רש"י שם. 39 מוש"ע שם ו. 40 מכילתא משפטים פי"ג ותוספתא ב"ק פ"ז ובריותא בחולין שם; רמב"ם שם; מוש"ע שם. 41 שו"ע הרב הל' אונאה סו"ה, מדקדוק לשון רש"י שם. 42 רש"י שם. 43 ב"ה שם וסמ"ע ס"ק ח. 44 ב"ה שם. 45 מכילתא ותוספתא ובריותא בחולין שם; רמב"ם ומוש"ע שם. 46 מכילתא ותוספתא ובריותא בחולין שם. 47 רש"י; סמ"ע שם ס"ק ט. והוא ליגדסתנו בנמ' הסכורות לחנוני, וכעין זה שלא יפתח לו חביות שהוא צריך למכרו כו'. 48 סמ"ע ס"ק ט לפי המוש"ע שם ו: לא יפתח חביות הפתוחות כו', וכ' שגירסתם בנמ' הפתוחות במקום הסכורות, ועי' דברי תסודות על הרא"ש פי"ז אות פג. 49 רמב"ם שם. 50 רש"י שם ד"ה אינהו, וכ"כ פרנפ"ה כציון הקודם. 51 עי' לעיל, ועי' סמ"ע ס"ק ט שגם באופן זה אסור בסתם, אם הוא מראה כאילו פותח עתה. 52 תוס' שם ד"ה אינהו; רא"ש שם סו' יח. ועי' לעיל שבטרפה סוברים תוס' ורא"ש ברש"י שכסתם מותר, שהיה לו להעלות על דעתו שטרפה היא.

משום נגבת דעת, שהרי הוא הטעה את עצמו, ולפיכך אם היה הולך בדרך ופגע בו חברו וסבור שיצא לקראתו לכבודו, אינו צריך להודיעו שהוא הולך לדרכו ולא לכבודו יצא, לפי שחברו מטעה את עצמו⁵⁵, שהרי זה דבר שהיה לו להעלות על דעתו שאינו עושה בשבילי⁵⁶. דעת הסוברים שכל שלא אמר לו בפירוש אין בו משום נגבת דעת⁵⁷, אף כאן טעם ההיתר מפני שלא אמר בפירוש שבשבילו הוא יוצא⁵⁸.

נגבת דעת שהוא כדי לכבד את חברו, מותרת, לפיכך אף על פי שאין לומר לחברו סוך שמן מפך ריקן, מכל מקום בשבילי כבודו מותר⁵⁹, היינו שלא יביא פך ריקן ויאמר לו סוך שמן מפני שיוודע בו שאינו סך, ונוגב דעתו כסבור שיש בו שמן, אבל בשבילי כבודו של אורת, כדי להודיע לבריות שהוא חביב עליו, מותר⁶⁰, ודוקא כשהפך הוא ריקן, אבל אם יש בו שמן מותר לעולם לומר בא וסוך עמנו, אף שיוודע בו שלא יסוך, מפני הכבוד⁶¹. וכן לא ילך אדם לבית האבל ובידו לנין המתקשקש — שהוא ריקן, לפי שיוודע בו שאין צריך לו, כי כבר הביאו לו הרבה לסעודת הכראה*, והאבל סבור שגם זה הביא לו⁶² — ולא ימלאנו מים, מפני שמתעורר, ואם יש שם חבר עיר, מותר⁶³, שאם יש שם חבורת עיר, אנשים רבים, וזה מתכוין להחשיב את האבל בעיניהם, שיאמרו כמה חשוב אדם זה, שזה מכבדו ומביא לנין מלא יין מותר, לפי שגדול כבוד הבריות⁶⁴, ויש מפרשים חבר עיר, תלמיד חכם, ורוצה להחשיב את האבל בעיניו⁶⁵. ויש מפרשים שהמנחם הוא תלמיד חכם, ורוצה להחשיב את האבל, והוא אם אין לו יין מותר לרמות⁶⁶.

אין מוליקים לבית האבל בכלי זכוכית צבועה, מפני שהוא טוענו טענת חנם⁶⁷ שיסברו שמראה היין הוא כן, ובאמת אינו אלא ממראה הזכוכית, ותובעו טובת הנאה חנם⁶⁸, והרי זו נגבת דעת⁶⁹. הפותח לאורת חבית חדשה שהיא מכורה

לחנוני, שצריך להודיעו שאינו פותח בשבילי⁷⁰, אם היה חברו מכובד אצלו כל כך, שהיה פותח בשבילו חבית חדשה אף אם לא היתה מכורה לחנוני, אינו צריך להודיעו⁷¹. וכן במפציר בחברו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד שאסור⁷², אם היה חביב עליו בענין שהיה מפציר בו לסעוד אפילו אם היה יודע בו שיסעוד, אין זו נגבת דעת, כיון שמבקש באמת להנאותו ואין המניעה מצדו אלא מצד חברו שאינו רוצה, ונמצא שאם יחזיק לו טובה אינה בחנם⁷³.

במה הדברים האלה אמורים כשבאמת הוא עושה בשבילו, כגון בחבית, שעכשיו מכל מקום פתח אותה בשבילו, אלא שאין לו הפסד בדבר כיון שהיא מכורה לחנוני, אבל אם לא עשה כלל בשבילו, אף על פי שאילו היה צריך לכך היה עושה בשבילו, הרי הוא צריך להודיעו, ולפיכך כשפגע בו חברו וסבור שבא לכבודו לא אמרו שאינו צריך להודיעו אלא מפני שהוא הטעה את עצמו, אבל אילו היה בזה משום נגבת דעת היה אסור, ואף על פי שגם לכבודו היה עושה כן, מכל מקום עכשיו שלא עשה לכבודו אסור⁷⁴. ויש סוברים שאפילו באופן זה שהיה עושה לכבודו אסור, שיש בזה על כל פנים משום נגבת דעת, ולפיכך אפילו היה פותח בשבילו חבית שאינה מכורה, עכשיו שהחבית מכורה צריך להודיעו⁷⁵.

מי שאין לו ממון אצל חברו וטוענו ומשביעו, הרי זה נוגב דעת הבריות⁷⁶.

כהן או עני הרגילים לאכול על שלחנו של בעל הבית, לא יתן להם לאכול תרומת מעשר — אפילו של דמאי* — לכהן ומעשר עני לעני, אם אינו מודיעים⁷⁷ שהרי זו נגבת דעת, שנסבורים הם שנותן להם חולין משל⁷⁸.

מלך או שר עכו"ם ששלח צדקה בשביל מצוה מסוימת, כגון פדיון שבויים וכיוצא, אסור לשנותה, אלא יעשו כפי מה שאמר, לפי שאסור לנגוב דעת

הטור שהשמיט; ס"ט ס"ט ט. 66 ע' לעיל. 67 שו"ע הרב שם סי"ד. 68 תוס' שם ב ד"ה והא. וצ"ב אם זה מתאים לפי' הסמ"ע לעיל בד' הטוש"ע שהחבית כבר היתה פתוחה וא"כ גם שם לא עשה כלל בשבילו. 69 לח"מ דעות שם לר' הרמב"ם והטור שהשמיטו, שרב ספרא ורבא כגמ' שם ב חולקים ע"ז. 69 שבועות לט א; שערי תשובה לרבנו יונה, שער ג. וצ"ב מה החזקת טובה יש כאן, ואולי מפני שסבואר שם שאומרים לו לא על דעתך אנו משביעים אלא על דעת בי"ד ה"ז נוגב דעת בי"ד. 69 דמאי פ"ד מ"ד. 69 שנות אליהו להגרא"א שם, וכ"כ ברש"ש ובמסנה אחרונה ובתפא"י שם, וכ"מ בירושלמי שם ה"ג שסמכו ענין לו דיני נגבת הדעת של לא יסרב אדם בחברו כו'. ועי' פה"ט להרמב"ם שם

53 חולין צד ב; טוש"ע שם. 54 תוס' שם סוד"ה אינה; רמב"ן שם. 55 עי' לעיל שיטת רש"י כפותח חבית. 56 רש"י שם ד"ה איהו, ועי"ש בתוס' ד"ה אינהו. 57 חולין שם; טוש"ע שם ז. 58 רש"י. 59 סמ"ע שם ס"ק י. וכדרך שכל לעיל במסרהב לאכול. 60 שו"ע הרב שם. 61 חולין שם; טוש"ע שם. 62 רש"י שם. 63 יש"ש שם סי' ב. וע"ע חבר עיר. 63 מנחת בכורים לתוספתא כ"ב פ"ו, ע"פ לשון התוספתא שם. 63 ב"ר דמאי פ"ד ה"ג. 63 פו' הר"א פולדא שם, ובאור הנר"א לירושלמי שם, וכעין זה בפ"מ שם. 63 פ"מ שם. ועי' טו"ק כ א התקינו שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה, וע"ע הכראה. 64 עי' לעיל. 65 גמ' שם איבעית אימא שאני עולא דחביב ליה דכלאן הכי נמי כו'; ב"י שם, ותמה על

הבריות ואפילו דעתו של נכרי, אלא אם כן ציוה סתם ליתן לעניים, שאז יתנו לעניי נכרים, ואין בזה משום נגבת דעת, שאף הם יודעים שישראל נזהגים לפרנס עניי נכרים עם עניי ישראל⁷⁰, או לפי שכשנותנים מעות אלו לעניי עכו"ם, ממילא יש ריוח לעניי ישראל, שלא נצטרך ליתן לעניי עכו"ם ממעות צדקה שלנו, ולכן אין כאן נגבת דעת, שהרי זה כאילו נותנים לעניי ישראל⁷¹.

משכון של נכרי הנמצא אצל ישראל, אם אין דעתו של הנכרי להשקיע המשכון שישאר ביד הישראל בעד חובו, אסור לישראל להשתמש במשכון משום נגבת דעת⁷², ויש סוברים שאין בזה משום נגבת דעת⁷³.

כשאומר לגוי שלום למר ואינו מתכוין לברכו אלא לבו היה לרבו, מצדדים ראשונים לומר שיש בזה משום גונב דעת הבריות⁷⁴. כשהגוי יוצא מבית ישראל ואומר לו ברכה, אסור לישראל להשיב בלשון שנה טובה על כל ישראל, והגוי אינו מבין וכסבור שמברך אותו, שהרי זה גונב דעת הבריות, ואפילו אם נאמר שבאומר שלום למר ומתכוין לרבו מותר⁷⁵, הרי זה מפני שאינו אלא מהרהר בלבו, אבל זה שמוציא בפיו בערמה ודאי אסור משום נגבת דעת⁷⁶.

יש מהראשונים שכתב שהאוחז את העינים ומראה כאילו עושה דברים זרים על ידי תחבולה ומהירות וקלות הידים עד שנדמה לאנשים שיעשה ענינים אין אמתות בהם כמו שיקחו חבל וישימו אותו בכנף בגדיהם ויוציאו נחש וכיוצא, הרי זה גונב דעת הבריות⁷⁷.

וכר"ש שם שפי' בענין אחר. 70 רש"י ב"ב יא א ד"ה דלא; תוס' שם ח א ד"ה יתיב; ש"ך יו"ד סי' רנד ס"ק ג. 71 הרמ"ה שם, ועי"ש שסובר שאם נתן לפדיון שבויים ומשנים אין זה נגבת דעת אלא נזל ספון. ועי' ב"י וש"ד שם שו"א שגם בפדיון שבויים יש לפרות שבויים עכו"ם. 72 ב"ח יו"ד סי' קכ. 73 ס"ו שם ס"ק יא, עי"ש שמדמה להפקעת הלואתו, וע"ע נזל הנזי. 74 תוס' ניטין סב א ד"ה שלמא: צ"ע. 75 עי' רש"י ניטין שם ד"ה שלמא. 76 שו"ת מהר"י ברונא סי' קיג. 77 מהמ"צ להרמב"ם מל"ת לב, ועי' שו"ת הרדב"ן ח"ה סי' אלה תרצה (תקפה) שמורה שיש בזה איסור של נגבת דעת אלא שהולק עליו אם יש בזה איסור של כישוף, וע"ע אחיות עינים עמוד רסו. ולכאורה אין כאן ענין של החזקת טובה וס"ס קורא לו נגבת דעת, ואולי שהבריות נהנים מראיית דברים מוזרים ומחזיקים טובה כחנם.